

УДК 341. 64

12.00.11 – Міжнародне право

**ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНИХ
СУДОВИХ УСТАНОВ НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН ТА
МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ТРИБУНАЛУ**

**JURISDICTION OF INTERNATIONAL COURTS ON EXAMPLE OF
INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE AND THE INTERNATIONAL
TRIBUNAL FOR THE LAW OF THE SEA**

Славко А.С.,

викладач-стажист

кафедри правознавства

Севастопольського інституту банківської справи

Університету банківської справи НБУ

В статті розглядаються питання, що стосуються розгляду міжнародних морських спорів. Автор вказує на основні складові юрисдикції міжнародних судових установ. Особливу увагу приділено юрисдикції Міжнародного суду ООН та Міжнародного морського трибуналу.

Ключові слова: юрисдикція, компетенція, Конвенція ООН з морського права, Міжнародний суд ООН, Міжнародний морський трибунал.

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся рассмотрения международных морских споров. Автор указывает на основные составляющие юрисдикции международных судебных учреждений. Особое внимание уделяется юрисдикции Международного суда ООН и Международного морского трибунала.

Ключевые слова: юрисдикция, компетенция, Конвенция ООН с морского права, Международный суд ООН, Международный морской трибунал.

International maritime disputes are discovered in the article. The main components of jurisdiction of international judicial institutions are drawn. Particular attention to the jurisdiction of the International Court of Justice and The International Tribunal for the Law of the Sea is paid.

Key words: jurisdiction, competition, United Nations Convention on the Law of the Sea, International Court of Justice, The International Tribunal for the Law of the Sea

Постановка проблеми. Зближення держав на міжнародній арені та розвиток міжнародних відносин сприяють зростанню кількості спорів, які виникають між суб'єктами міжнародного права. Відповідно, зростає кількість міжнародних установ, наділених судовими та квазісудовими функціями, що робить особливо актуальними питання визначення меж їх юрисдикції. Ця проблематика набуває особливої гостроти у відносинах, на які може поширюватись юрисдикція кількох установ – до таких, зокрема, належить міжнародне морське право.

Стан дослідження. Аналізу наведених проблем присвячені роботи закордонних юристів, зокрема А. Величковського, Н.О. Брехової, С.Г. Коваленка, Т. Тревеса тощо. Ці науковці звертались до аналізу складових юрисдикції окремих міжнародних установ та організацій, наділених повноваженнями щодо вирішення міжнародних спорів. Проте у вітчизняній науці не було зроблено спроб комплексного аналізу питань, пов'язаних із визначенням меж юрисдикції установ, що покликані вирішувати спори, пов'язані з розмежуванням морських просторів та використання морських ресурсів, у контексті тих міжнародних зобов'язань, які взяла на себе Україна.

Ціллю цієї статті є вивчення міжнародних угод та прецедентів Міжнародного Суду ООН та Міжнародного морського трибуналу, які стосуються визначення меж їх юрисдикції.

Виклад основного матеріалу. Статтею 287 Конвенції ООН з морського права передбачено такі процедури вирішення спорів:

- a) Міжнародний трибунал з морського права (далі-Трибунал);
- в) Міжнародний суд (далі – Суд);
- с) арбітраж;
- d) спеціальний арбітраж [1].

Варто наголосити на існуванні термінологічного плюралізму з питань, що стосуються розуміння понять «юрисдикція» та «компетенція» у аспекті можливості судових установ міжнародного рівня розглядати певну справу. Так, вже згадувані Статути Міжнародного суду та Міжнародного морського трибуналу оперують терміном «компетенція», тоді як у своїх рішеннях ці органи послуговуються поняттям «юрисдикція». А. Величковський з цього приводу зазначає, що серед міжнародної наукової спільноти склалось три основних підходи до визначення співвідношення цих понять:

1. Юрисдикція є частиною компетенції.
2. Компетенція визначається як обсяг повноважень судової установи в ході розгляду конкретного спору, а юрисдикція – як її право розглядати даний спір по суті.
3. Поняття «компетенція» та «юрисдикція» стосовно міжнародних судових установ є рівнозначними [2].

Не вдаючись до дискусій, зазначимо, що найбільше схиляємось до останньої позиції.

За загальним правилом, юрисдикція включає в себе три аспекти: предметний (*ratione materiae*), суб'єктний (*ratione personae*) і часовий (*ratione temporis*). Суд вправі розглядати будь-яку справу лише за умови, що збігається юрисдикція за всіма трьома названими аспектами. З огляду на це, право на розгляд конкретної справи у суду виникає, якщо:

1) Спiр за предметом належить до категорiй справ, якi судова установа має право розглядати вiдповiдно до своїх установчих актiв i документiв, на пiдставi яких спiр було їй передано.

2) Сторони спору мають належати до кола суб'єктiв, спори яких судова установа уповноважена розглядати вiдповiдно до вищеназваних актiв i документiв.

3) Момент виникнення спору або фактiв, на яких вiн ґрунтується, повинен належати до перiоду, на який поширюється часова юрисдикцiя судової установи, закрiплена у вищеназваних документах.

Вiдповiдно до ст. 36 Статуту Мiжнародного суду, до вiдання Суду належать усi справи, якi будуть переданi йому сторонами, i всi питання, спецiально передбаченi Статутом ООН або чинними договорами i конвенцiями. Ч. 2 названої статтi загально окреслює предметну юрисдикцiю Мiжнародного суду. Так, до неї належать спори, пов'язанi з:

- a) тлумаченням договору;
- b) будь-яким питанням мiжнародного права;
- c) наявністю факту, який, якщо вiн буде встановлений, буде порушенням мiжнародного зобов'язання;
- d) характером i розміром вiдшкодування, належного за порушення мiжнародного зобов'язання [3].

За ст. 21 Статуту Мiжнародного морського трибуналу, до вiдання Трибуналу належать всi спори i всi заяви, що передаються йому вiдповiдно до Конвенцiї, i всi питання, спецiально зазначенi в будь-якій iншій угоді, яка передбачає компетенцiю Трибуналу [4].

Питання суб'єктної юрисдикцiї Мiжнародного суду та Трибуналу визначено в ст. 34-35 Статуту Мiжнародного суду та ст. 20 Статуту Трибуналу. За загальним правилом, i Мiжнародний суд, i Трибунал вiдкриті для всiх держав-учасникiв (вiдповiдно, Статуту ООН та Конвенцiї). Варто наголосити, що названi документи закрiплюють право бути стороною у Суді виключно за державами. При цьому держави, що не є учасниками Статуту, можуть бути

допущені до судової процедури на умовах, визначених Радою Безпеки. Статут Трибуналу містить більш широке поняття - «суб'єкти», що дає підстави вважати, що в будь-якій справі, прямо передбаченій частиною XI Конвенції, або в будь-якій справі, переданій на розгляд Трибуналу відповідно до будь-яких інших угод, що передбачають компетенцію Трибуналу, на що дали згоду всі сторони справи, до провадження можуть бути допущені інші суб'єкти міжнародного права. Так, у справі № 7 (Case concerning the Conservation and Sustainable Exploitation of Swordfish Stocks in the South-Eastern Pacific Ocean) сторонами визнавались Чилі та Європейський Союз [5].

Щодо часової юрисдикції Статуту прямих вказівок не містять, проте вбачається, що Міжнародний суд та Трибунал компетентні розглядати спори, що існували на момент їх створення (1946 та 1996 роки відповідно) чи виникли після цього.

Зрозуміло, що питання юрисдикції Суду та Трибуналу завжди були доволі спірними, адже визнання спору таким, що не належить до юрисдикції Суду чи Трибуналу може мати наслідком невирішуваність спору в порядку судового розгляду як такого. Судові установи всіляко прагнуть уникнути таких ситуацій. Так, у справі Трибуналу № 16 (Dispute concerning delimitation of the maritime boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal , М'янма проти Бенгладеш), Трибунал не тільки визнав за собою наявність всією повноти повноважень, але і наголосив на недопустимості існування ситуації невизначеності у відносинах між сторонами спору [6].

Загалом рішення про належність чи неналежність певного спору до юрисдикції Міжнародного суду та Трибуналу виноситься самими судовими органами. Вказівки на це містяться у ч. 6 ст. 36 Статуту Міжнародного суду та ст. 58 Регламенту Трибуналу. В кожному окремому випадку Міжнародний суд чи Трибунал, вирішуючи питання про юрисдикцію, керується загальними положеннями міжнародних актів, попередніми судовими рішеннями (Міжнародний суд – виключно своїми, Трибунал – своїми та рішеннями

Міжнародного суду), принципами, визнаними цивілізованими націями та може вирішувати спір *ex aequo et bono*.

Доволі часто заперечення проти юрисдикції, що висуваються сторонами спору, носять не тільки правовий, а і політичний характер (наприклад, резонансна справа Нікарагуа проти США, рішення Міжнародного суду від 10.05.1994 року) [7]. Аналізуючи матеріали цієї справи, можна вказати, що США висували п'ять видів заперечень проти юрисдикції Міжнародного суду. По-перше, США стверджували, що не всі держави, які мають стосунок до цієї справи, залучені в якості співвідповідачів. Міжнародний суд відкинув це заперечення на тій підставі, що у ситуації, що розглядається, аналогії з національним процесуальним правом неприпустимі, оскільки не всі держави висловили згоду на юрисдикцію Міжнародного суду таким способом, а значить, не можуть проти своєї волі бути притягнуті до справи. Суд також вказав на те, що ні в міжнародному звичаєвому праві, ні в практиці інших міжнародних судів ще не існує норми, згідно з якою можна зобов'язати державу вступити в процес без її на те згоди. По-друге, Міжнародний суд не погодився з посиленням США на те, що цей спір має політичний характер і має бути переданий на розгляд Раді Безпеки ООН. Відкидаючи третє заперечення США, пов'язане з невичерпанням можливостей врегулювання спору шляхом переговорів, Міжнародний суд зазначив, що вимога про проведення переговорів не склалася в якості обов'язкової преюдиційної умови для передачі справи до Суду. Інші два попередніх заперечення стосувалися нездатності Суду вирішити суперечку, що переростає у збройний конфлікт, і також були відкинуті.

Якщо узагальнити випадки заперечень проти юрисдикції Трибуналу, то можна виділити такі їх підстави:

- 1) Спір не стосується тлумачення або застосування Конвенції;
- 2) Спір не може розглядатися Трибуналом, тому що пріоритетне право надане іншому органу;

3) Не вичерпані погоджувальні засоби, передбачені у Розділі 1 Частини XV.

Прикладом можуть слугувати справи №3-4 (Southern Bluefin Tuna Cases), в яких Японія посилалась на обставини, передбачені першим та третім пунктом [8]. Відповідач у справі № 10 (MOXPlant Case) наголошував на тому, що справа повинна розглядатись не Трибуналом, а іншою установою [9]. У наведених випадках Трибунал не погодився із аргументами сторін і визнав за собою юрисдикцію.

Проте трапляються і протилежні випадки – у справі № 18 («Louisa» Case) Трибунал дослухався до аргументів відповідача – Королівства Іспанії - і вирішив, що справа не належить до його юрисдикції у зв'язку із застереженнями, внесеними сторонами при ратифікації Конвенції [10]. Доволі часті випадки, коли Трибунал визнає за собою юрисдикцію *prima facie* для вжиття попередніх заходів, але в процесі розгляду справи виявляє обставини, що перешкоджають подальшому провадженню.

Варто вказати, що ратифікуючи Конвенцію законом від 03.06.1999 № 728-XIV Україна також встановила ряд обмежень юрисдикції міжнародних судів та арбітражів щодо себе [11]. Наслідком цього стало, наприклад, те, що справа про о. Зміїний була підсудною лише Міжнародному суду, а не Трибуналу, хоча за Статутом ООН та Конвенцією обидва суди могли б її розглядати.

Висновки. Підсумовуючи, варто наголосити на тому, що проблема юрисдикції судових установ міжнародного рівня у спорах, що стосуються тлумачення та реалізації Конвенції, не має єдиного алгоритму вирішення і відповідь на питання про юрисдикцію буде щоразу іншою залежно від сторін спору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_057

2. Величковский А. Проблемные аспекты понятия «юрисдикция Международного суда ООН»/ Андрей Величковский. - Белорусский журнал международного права и международных отношений 2000 — № 4. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://evolutio.info/content/view/378/51/>

3. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010

4. Statute of the International Tribunal for the Law of the Sea (Annex VI of the United Nations Convention on the Law of the Sea [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itlos.org/>

5. Rules of the tribunal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/>

6. Case concerning the Conservation and Sustainable Exploitation of Swordfish Stocks in the South-Eastern Pacific Ocean [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itlos.org/index.php?id=35&L>

7. Dispute concerning delimitation of the maritime boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar) , Case No. 16 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itlos.org/>

8. Краткое изложение решений, консультативных заключений и постановлений Международного Суда (1948-1991) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.icj-cij.org/homepage/ru/summary.php>

9. Southern Bluefin Tuna Cases (New Zealand v. Japan; Australia v. Japan) Cases Nos 3 & 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itlos.org/>

10. The MOX Plant Case (Ireland v. United Kingdom), Case No. 10 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itlos.org>

11. The M/V «Louisa» Case (Saint Vincent and the Grenadines v. Kingdom of Spain), Case No. 18 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itlos.org/index.php?id=35&L>

12. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію

Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/728-14>

Славко А.С. До проблеми визначення юрисдикції міжнародних судових установ на прикладі Міжнародного суду ООН та Міжнародного морського трибуналу // А.С. Славко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. – 2013. – Вип. 23. - Ч. 1. - Том 3. – С. 213 – 219.